

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI TƏHSİL NAZİRLİYİ

MAGİSTR HAZİRLİĞİ ÜÇÜN

**«TÜRK XALQLARI ƏDƏBİYYATINDA SUFİZM»
fənninin**

PROQRAMI

*Azərbaycan Respublikası Təhsil
Nazirliyinin 31.01.2012 -ci il tarixli
146 sayılı əmri ilə fənn program kimi
təsdiq edilmişdir.*

BAKI- 2012

Tərtib edənlər:

Arif Əmrah oğlu Məmmədov
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

KəmaləNurulla qızı Nəcəfova
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

Redaktor:

Pənah İmran oğlu Xəlilov
filologiya üzrə elmlər doktoru, professor

Rəyçilər:

X.Hümmətova
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

S.Ağayeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

G.Əliyeva
filologiya üzrə fəlsəfə doktoru

© Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2012

İZAHAT VƏRƏQİ

*Tədris planında fənnə 30 saat müəhazirə,
30 saat seminar ayrılmışdır*

Bakı Dövlət Universitetində türk xalqlarının ədəbiyyatı 25 ildən artıqdır ki, tədris olunur. Sovet dönməsində ümumiyyətlə bütün fənlərin, o cümlədən türk xalqları ədəbiyyatı fənnin tədrisi prosesində siyasi-ideoloji aspektlərə daha çox diqqət yetirilmişdir. Sovet ideologiyasına uyğun gəlməyən fənlər ya tədris olunmurdu (məsələn, Türkiyə türk ədəbiyyatı yalnız şərqsünəslıq fakültəsində tədris olunurdu), ya da siyasi tələblərə uyğun tədris edilirdi.

İdeoloji baxımdan öyrənilməsi nəzarətdə saxlanan humanitar elm sahələrindən biri də sufizm fəlsəfi təlimi olmuşdur. Bir çox alimlərin ciddi cəhdlərinə, yüksək səviyyəli nəzəri əsərlər ortaya qoymasına baxmayaraq, sufizmin ardıcıl və sistemətik şəkildə araşdırılmasına, əsas nümayəndələrinin irsinin bu təlimin özünəməxsusluqları işığında tədqiqinə, ali məktəblərdə tədrisinə mümkün dərəcədə ya imkan verilmirdi, ya da sistemin maraqlarının əsas götürülməsi tələb edilirdi. Ümumiyyətlə sufizmə belə yanaşılan bir cəmiyyətdə türk sufizminə daha sərt və dözümsüz münasibət gözlənilən idi. Bütün bunlar isə elmin inkişafını, təbii ki, ləngidirdi.

Azərbaycan müstəqillik qazandıqdan sonra bütün bunlar tədricən aradan qaldırıldı. Hazırda türk xalqları ədəbiyyatı, o cümlədən bu ədəbiyyatın müxtəlif problemləri ilk növbədə həm obyektiv elmi mövqedən, həm də ardıcıl və sistemətik şəkildə öyrənilir, tədris prosesində nəzəri-filoloji araşdırmaların nailiyyətlərindən yararlanmaqla yanaşı, etnik-dini faktor da əsas götürülür. Sufizm kimi mürəkkəb bir fəlsəfi təlim haqqında bakalavr pilləsində icmal daxilində verilən elmi məlumat mənimsədilmə baxımından kifayət deyildir. Buna görə də magistr pilləsində türk xalqları ədəbiyyatında sufizm probleminin ayrıca və xüsusi kurs kimi

tədrisi bu fənnin proqramının hazırlanmasını qaçılmazlaşdırır.

1. Fənn haqqında ümumi məlumat. Fənn haqqında ümumi məlumat. Tədris prosesində iki cəhətin nəzərə alınması: birincisi, türk xalqları ədəbiyyatının özünün və ikincisi, sufizminin. Etnik düşüncə və ümumşərq hadisəsi olan sufizm. Sufizmin fəlsəfi-dini mahiyyətinin bəşəri xarakter daşması və etnik ədəbi-mədəni sistem. Milli dövlət quruculuğu prosesində sufizmdən yararlanmağın imkanları və əhəmiyyəti

Türk şufizminin tədqiq tarixi (dünya miqyasında, keçmiş SSRİ-də, Azərbaycanda) və aparılan araşdırmaların səciyyəvi cəhətləri. Sufizmin dinə qarşı təlim kimi götürülərək öyrənilməsi, sufizmin sırf dini təlim kimi götürülərək araşdırılması və sufizmini fəlsəfi təlim kimi tədqiq edilməsi. Müasir mərhələdə sufizmin təbliğinin və araşdırılmasının ümumi vəziyyəti, səciyyəvi cəhətləri.

2. Türk sufizminin yaranması və inkişaf meylləri. Şərqdə sufizmin yaranması və onun səciyyəvi xüsusiyyətləri. Ərəb və fars sufizmi. Sufizmin ictimai-siyasi və ədəbi-mədəni həyatdakı rolu, əhəmiyyəti. Fəlsəfi-mistik təlim kimi sufizmin ümumbəşəri və ümummüsəlman xarakteri.

Türk etnosunun ərəblərlə və farslarla qarşılıqlı əlaqələri. Türk sufizminin şamanizmlə bağlılığı və onun ənənələrinə sadiqliyi. Sufizmdə etnik düşüncə problemi. Türk sufizmi və türk dövlətçiliyi. Türk sufizminin ədəbi-mədəni və gerçək həyata təsiri, bədii ədəbiyyatın inkişafında rolu. Cəmiyyətin mənəvi-əxlaqi dəyərlərinin qorunub saxlanması və sufi ideyaların əhəmiyyəti. Türk cəmiyyəti və sufizminin əsas postulatları.

3. Etnik ədəbi-mədəni sistem və sufizm. Türk sufizmi yaranana qədərki türk ədəbiyyatındakı ənənələr: a) mifoloji ənənələr. Mifologiya hər bir etnosun, o cümlədən türk etnosunun dünyagörüşünün əsas bazası kimi. Sufizmin türk sufizmi kimi təzahürünün etnik-mədəni sistemdə qəbul

olunmasında mifoloji inamların rolu və əhəmiyyəti. Türk təfəkkür hadisəsi kimi tanrıçılıq və sufizm. b) türk yazılı ədəbiyyat ənənələri və sufizm. Türk sufizmi yaranana qədər türk yazılı ədəbiyyatında sufizm.

Y.X.H.Balasaqunlu və onun «Qutadqu bilik» əsəri. «Qutadqu bilik» məsnəvisində dörd obraz. Obrazların simvolik mənaları. Hakimiyyət, ədalət, ağıl-zəka və aqibət. Bunların qarşılaşdırılması. Aqibətin təmsilçisi kimi Odqurmuşun nəfsinə qalib gəlmək bacarığı və zahidliyi vəzirlikdən üstün tutması. Əsər türk sufizminin əsas qaynaqlarından biri kimi.

4. Dini iman və sufizm. İslam dini, xüsusən də müqəddəs «Quran», hədislər sufizmin yaranmasının əsas qaynaqları kimi. Sufizmin islam dininin bazasında formalaşaraq inkişaf etməsi və buna görə də müsəlman etiqadlı ölkələrdə geniş yayılması.

Allah, Peyğəmbər, Quran və sufizmdə dörd mərhələ. Tanrı sevgisi sufi təlimin əsas məramı kimi. Tanrıya sevgi və Tanrını tanımaq məsələsində din xadimləri ilə sufilərin görüşləri arasındakı fərqlər. Sufi təlimdə irfan, din xadimlərində mədrəsə: ortağ və fərqli cəhətləri.

Eşq, xüsusən də Allaha sevgi məsələsinin insanla birbaşa bağlılığı. İnsanın mənəvi cəhətdən təkmilləşməsində və kamilləşməsində Allaha sevgi ideyasının rolu və əhəmiyyəti. Sevgi və nəfsə qalib gəlmək sayəsində Allaha qovuşmaq sufizmin son məqsədi kimi

5. Sufizmdə model və bədii sistem. Sufizmin fəlsəfi təlim olmaqla yanaşı, həm də praktiki həyat, yaşam tərzi olması. Bədii ədəbiyyatın bütün sahələrində olduğu kimi, sufi ədəbiyyatda da normativlərin müəyyənləşdirilməsi və model kimi bədii əsərdən əsərə keçməsi. Sufizmdə dörd mərhələnin özünəməxsus tələbləri ilə təsvir və tərənnüm edilməsi. İlahi eşq sayəsində insanın Allaha qovuşmaq haqqını qazanması üçün nəfsinə qalib gəlməsi və bunun üçün lazım gələn tələbləri etməsi.

Praktiki sufizmdə ritual, mərasim və ayinlər model kimi. Sufi dərvişi olmaq qərarı, çilə çıxartmaq. Çilə çıxarmağın mahiyyətinin, məqsədinin oxşarlığı, zamanının isə müxtəlif təriqətlərdə fərqlənməsi. Mürşid-mürid münasibətlərinin özündəki normativlər. Nəfsə qalib gəlmək üçün əsas şərtlər və onlara əməl edilməsi. Bütün bunların zəm gerçək həyatda, həm də bədii əsərlərdə model kimi əksini tapması.

6. İlk türk sufi şairi Ə.Yəsəvi. Ə.Yəsəvi türk ədəbiyyatında sufi poeziyanın yaradıcısı kimi. Onun həyatının ilahiləşdirilməsinin və əfsanələşdirilməsinin əsas səbəbləri: a) şəxsiyyətinin və b) yaradıcılığının qeyri-adi dərəcədə nümunəvi olması. Şəxsiyyəti haqqındakı əfsanələrin onun dünyasını dəyişəndən sonra pir kimi tanınmasına zəminə çevrilməsi.

Əhməd Yəsəvinin «Divani-hikmət» əsəri və onun səciyyəvi cəhətləri. Mütəfəkkir şairin sufizminin praktiki ayinlərini və prinsiplərini poetik formada ifadə etməsi. Şeirlərinin sufilər üçün bədii dərslik xarakteri qazanması və insanları mənən kamilləşməyə çağırış ruhu. Əhməd Yəsəvi «Fəqrnamə» əsəri. Əsərin ruhu, mövzusu, problemi baxımından «Divani-hikmətlə» uyğunluğu. Burada şeirlə nəsrin növbələşməsi və kitabın praktiki xarakter daşması. Əhməd Yəsəvi və yəsəvilik.

7. C.Rumi və türk sufizmi. C.Ruminin etnik-millə mənsubiyyəti və əsərlərini fars dilində yazmasının səbəbləri. Onun şair-mütəfəkkir, xüsusən sufi kimi formalaşaraq inkişaf etməsində Şəms Təbrizinin şəxsiyyətinin və yaradıcılığının rolu və əhəmiyyəti. C.Ruminin yaradıcılığında eşq: ilahi eşq Tanrıya qovuşmaq yolu və vasitəsi kimi.

C.Rumi irsində ney və onun rəmzi mənası. Onun poeziyasında və məsnəvilərində sufi motiv və ideyalar, onların mahiyyətini saxlamaqla fərqli ifadə vasitələri. C.Rumi sufizmində ölüm həyatın məqsədini təşkil edən Tanrıya qovuşmaq kimi. Aqibəti ilə bağlı vəsiyyətinin sufi ideyaları ilə birbaşa bağlılığı. Yaşadığı ömürlə Tanrıya qovuşmaq

haqqı qazanan insanın dünyasını dəyişəndə yas saxlanılmaması.

C.Rumi və mövləvilik. Mövləvilinin bədii və praktiki əsasını onun yaratması, bütövlükdə isə mövləvilinin oğlu S.Vələdin yaratması. Türk dilində yazmamasına baxmayaraq onun sufi ideyalarının türk sufi ədəbiyyatında geniş yayılması.

8. Y.Əmrənin sufizmi. Yunus Əmrə Türkiyə türk ədəbiyyatında ən böyük sufi şair kimi. Əsərlərini təmiz türk dilində və türk xalq şeiri vəznində yazmasının (məsnəvisi istisna olmaqla) səbəbləri. Bu cəhətin həm də Y.X.H.Balasaqunlu və G.Kaşğari ənənəsini davam etdirilməsi kimi. Şairin həyatının əfsanələşdirilməsi.

Y.Əmrə poeziyasında ilahi eşq və irfan. Şairin yaradıcılığında eşq Tanrıya qovuşmaq və Tanrını dərk etmək vasitəsi kimi. Dərk edilmiş ilahi eşqin bəndənin mənəvi cəhətdən təkmilləşməsində və təmizlənməsində rolu və əhəmiyyəti.

«Risalətün-nüşhiyyə» məsnəvisi sufi əsər kimi. Əsərin simvolik obrazları və bunların hər birinin sufi bir anlayışı ifadə etməsi. Eşqdən sonra nəfsə qalib gəlmək sufi təlimin prioritet istiqaməti kimi. Sufizmdə rəmzlər və Y.Əmrənin «Risalətün-nüşhiyyə» məsnəvisi. Y.Əmrə şeirlərində, məsnəvisində sufizm və mətləb-ideyanın bədii-estetik ifadə vasitələri: ortağ və fərqli cəhətlər.

9. Sufizmdə cərəyanlar və mövləvilik. Sufizminin ümumi tərəfləri. Etnik-mədəni dəyərlər və sufizm. Ümumiyyətlə sufizmdə ortağ, konkret türk sufizmində fərqli cəhətlər. Türk sufizmi yaranan gündən fərqli təriqət kimi formalaşması. Sufizm və yəsəvilik.

Müxtəlif təriqətlərin yaranması, onların ortağ cəhətləri və bir-birindən fərqləri. Bunların sırasında mövləvilinin özünəməxsus yer tutması. Mövləvilinin əsaslarının C.Rumi tərəfindən formalaşdırılması, oğlu Sultan Vələd tərəfindən

müstəqil bir təriqət kimi yaradılması. S.Vələdin həyat və yaradıcılığı haqqında qısa məlumat.

Mövləvilikdə musiqi və rəqs. Bunların mövləviliklə əlaqəsi. C.Ruminin ölüm gününün mövləvilər tərəfindən musiqi və rəqslə müşayət edilməsinin əsas səbəbləri. Mövləvilinin yaşayan ənənələri.

10. Ə.Nəvai sufizmi və bədiilik. Ə.Nəvai yaradıcılığında bəşərlik və din. Sufizmin onun ədəbi irsində fərqli şəkildə təzahürü. Sələflərindən (məsələn, Ə.Yəsəvidən və s.) fərqli olaraq Ə.Nəvainin poetik yaradıcılığında sufizmin bədiiliklə ifadəsi.

Ə.Nəvainin iki yöndən sələflərinin ənənəsini davam etdirməsi: birincisi, türk dilində yazıb-yaratmaq ənənəsini (məsələn, Ə.Nəvai türk dilində yazılmış ilk «Xəmsə» müəllifi kimi) və ikincisi, sələflərinin sufi mövzuda yazdıqları əsərlər kimi əsərlər yaratması. Görkəmli şairin sufi əsərlərinin böyük bir qismini türk dilində qələmə alması Ə.Yəsəvinin və Y.Əmrənin ənənəsinin davamı kimi.

«Leyli və Məcnun», «Lisanüt-teyr» əsərlərində sufi motivin iki formada əksi: birincidə sufi ideyaların bədiilikdə «əridilməsi», Fəridəddin Əttarın əsəri mövzusunda yazılmış ikincidə isə Yunus Əmrə kimi simvollardan istifadə olunması.

11. Aşıq poeziyasında sufizm. Qaracaoğlan. Yazılı ədəbiyyatla yanaşı, şifahi xalq ədəbiyyatında da sufizmin geniş yayılması. Sufizm və şifahi xalq ədəbiyyatının müxtəlif janrları (məsələn, bəktəşi lətifələri). Təkkə ədəbiyyatı və onun səciyyəvi cəhətləri.

Türk aşıq poeziyasının yaranması, inkişafı və özünə-məxsusluqları. Aşıq poeziyasının müxtəlif inkişaf mərhələsində sufizmin təzahür formaları. Türk aşıq poeziyasının inkişafında Qaracaoğlanın həyat və yaradıcılığının rolu və əhəmiyyəti.

Qaracaoğlan yaradıcılığında eşqin və gözəllərin tərənnümünün ikili xarakter daşması: real və ilahi eşq; real

gözəllər və Tanrının simvolu kimi əbədi gözəl. Qaracaoğlan şeirlərində gerçək həyatın sosial problemləri ilə yanaşı, mənəvi-əxlaqi və insanlığın əbədi problemlərinin paralel işıqlandırılması və mənalandırılması.

12. S.Qalibin sufizmi və «Hüsn və Eşq» əsəri. Tarixi inkişafın gedişi prosesində ədəbiyyatda, incəsənətdə, mədəniyyətdə və xalqın gündəlik həyatında sufizmin tədricən zəifləməsi. Şeyx Qalib Türkiyə türk ədəbiyyatında sonuncu qüdrətli şairlərdən biri kimi.

Ş.Qalibin mövləvi təriqətinə mənsub ailədə doğulması və tərbiyə almasının sonrakı taleyinə təsiri. Yaradıcılığının sonrakı mərhələsinin bütövlükdə məşhur sufi müfəkkirlərin həyatlarının və əsərlərinin öyrənilməsinə həsr olunması.

Lirik şeirlərində sufi ideyalar. Onun «Hüsn və eşq» məsnəvisi bütövlükdə sufi əsər kimi. Əsərdə eşq yolunda dözümlülüyün təsviri insanın öz nəfsinə qalib gəlməsi və iradəli, dözümlü olması kimi. Eşqin bütün sınaqlardan çıxaraq Eşqə qovuşması Tanrıya qovuşmaq üçün mümkün sınaqlara dözmək iradəsinin aşılması kimi.

13. Məhtimqulu və sufizm. Məhtimqulu yaradıcılığı türk sufizminin inkişafında xüsusi mərhələ kimi. Onun şeirlərində sufi ideyaların təzahürünün Qaracaoğlan poeziyasındakı sufi ideyaların təsvirinə oxşaması. Şairin əsərlərində bir tərəfdən sosial problemlərə marağın artması, digər tərəfdən də etnik düşüncədən milli düşüncəyə keçid kimi milli həyatla və ideallarla bağlı mövzulara üstünlük verilməsi.

Eşq mövzusunun işıqlandırılması və mənalandırılmasında fərqli cəhət. Eşq faciəsini öz həyatında yaşayan şairin yaradıcılıq axtarışlarında real və ilahi eşq. İlahi eşq ideyasının əvvəlki dövrün sufi şeirlərində olduğu kimi deyil, bədiiliklə verilməsi. Mənəvi təkmilləşmə və təmizlənmə ideyasının həm sırf didaktika, həm də sufi mahiyyət qazanması.

14. Sufizm və XIX-XX əsr türk xalqları ədəbiyyatı.

XIX əsrin türk xalqlarının tarixində və taleyində xüsusi bir mərhələ olması. Türk dünyasının vahid müsəlman mədəni-elmi məkanından çıxaraq, xristian məkanı ilə dailoqa başlaması. Çar Rusiyasının Orta Asiya türklərinə və Azərbaycanca işğalçılıq bələləri gətirməsi. Sosial problemlərin ikiqat ağırlaşması və bədii çədəbiyyatın bu problemlərə üstünlük verməsi.

Bununla belə, həm XIX, həm də XX əsrdə sufi ideyalara yer verilməsi. Bu baxımdan Molla Nəfəsin «Gəlmişəm» əsəri və repressiyaya məruz qalmış Şəkərimin «Leyli və Məcnun» poeması. Birinci əsərdə ilahi gözəlliyin vəsfi, ikinci əsərdə isə ilahi eşqin tərənnümü sufi ideyaların ifadəsi kimi. Şəkərimin yaradıcılığında «Ar elmi» («Vicdan elmi») əsərinin mövcudluğu onun əsərlərində sufi ideyaların təsadufi olmadığını təsdiqi kimi.

15. Müasir həyat, ədəbiyyat və sufizm. Müasir ədəbi prosesdə və gerçək həyatda sufi ideyalarının özünəməxsus təzahürü. XX əsrin sonu XXI əsrin əvvəllərində dünya miqyasında sufizmə yeni qayıdış. Sufizmin ədəbiyyatda iki formada özünü göstərməsi: birincisi, sufi mövzulu əsərlərin yazılması; ikincisi, sufi mütəfəkkir və şairlərin bədii əsərlərin əsas obrazı kimi götürülməsi.

Bu baxımdan Türkiyə türk ədəbiyyatında son vaxtlar xüsusi bir canlanmanın yaranması. O.Pamukun «Qara kitab» romanında C.Rumi və Ş.Təbrizi obrazı, onların arasındakı dostluq münasibətinin mənalandırılması. E.Şəfəqin yaradıcılığında «Eşq», «Pünhan» romanları. «Eşq» romanında sufi mütəfəkkir və şairləri C.Rumi, Ş.Təbrizi dövrü və müasir həyat. Müxtəlif zaman qatlarının eşq ideyası əsasında işıqlandırılması. O.Yağmurun romanlarında oxşar obrazlar.

Məşğələ mövzuları:

1. Fənn haqqında ümumi məlumat
2. Türk sufizminin yaranması və inkişaf meyilləri
3. Etnik ədəbi-mədəni sistem və sufizm
4. Dini iman və sufizm
5. Sufizmdə model və bədii sistem
6. İlk türk sufi şairi Ə.Yəsəvi
7. C.Rumi və türk sufizmi
8. Y.Əmrənin sufizmi
9. Sufizmdə cərəyanlar və mövləvilik
10. Ə.Nəvai sufizmi və bədiilik
11. Aşiq poeziyasında sufizm
12. Ş.Qalibin sufizmi və «Hüsn və Eşq» əsəri
13. Məhtimqulu və sufizm
14. Sufizm və XIX-XX əsr türk xalqları ədəbiyyatı
15. Müasir həyat, ədəbiyyat və sufizm

Mövzu planı:

No	Mövzular	cəmi	müha- zirə	Məş ğələ
1	Fənn haqqında ümumi məlumat	4	2	2
2	Türk sufizminin yaranması və inkişaf meyilləri	4	2	2
3	Etnik ədəbi-mədəni sistem və sufizm	4	2	2
4	Dini iman və sufizm	4	2	2
5 /	Sufizmdə model və bədii sistem	4	2	2
6	İlk türk sufi şairi Ə.Yəsəvi	4	2	2
7	C.Rumi və türk sufizmi	4	2	2
8	Y.Əmrənin sufizmi	4	2	2
9	Sufizmdə cərəyanlar və mövləvilik	4	2	2
10	Ə.Nəvai sufizmi və bədiilik	4	2	2
11	Aşıq poeziyasında sufizm. Qaracaoğlan	4	2	2
12	Ş.Qalibin sufizmi və «Hüsn və Eşq» əsəri	4	2	2
13	Məhtimqulu və sufizm	4	2	2
14	Sufizm və XIX-XX əsr türk xalqları ədəbiyyatı	4	2	2
15	Müasir həyat, ədəbiyyat və sufizm	4	2	2
	Yekun	60	30	30

ƏDƏBİYYAT:

1. Abay. Şeirlər və poemalar. Bakı, 1970
2. Abdulla Qədiri. Mehrab əqrəbi. Bakı, 1969
3. Abdulla Qədiri. Ötən günlər. Bakı, 1960
4. Abdullah Tüylü. M.A.Ersoy. Bakı, 2005
5. Adil Cəmil. Manas eposu və türk dastançılıq ənənəsi. Bakı, 2002
6. Almaz Ülvi. Azərbaycan-özbək (cığatay) ədəbi əlaqələri. Bakı, 2008
7. Anadolu aşığı. Bakı, 1993
8. Aydın Abi Aydın. Fizuli və Türkiyə poeziyası. Bakı, 2002
9. Aydın Abi Aydın. Türkiyə ədəbiyyatı tarixi. I cild. Bakı, 2005
10. Aydın Abi Aydın. Türkiyə ədəbiyyatı tarixi. II cild (II hissə). Bakı, 2007
11. Azadə R. Mövlana Cəlaləddin Rumi. Bakı, 2005.
12. Bahəddin Ögəl B. Türk mifologiyası. I cild Bakı 2006
13. Balasaqunlu Y. Qutadqu bilik (çevirənlər K.Vəliyev, R.Əsgər). Bakı, 1994
14. Balasaqunlu Y. Qutadqu bilik (çevirən Xəlil Rza Ulutürk). Bakı, 1998
15. Bəktəşi lətifələri və əhvalatları. Bakı, 1992
16. Cəfərov M. Eşq pərvanəsi Mövlana Cəlaləddin Rumi. Bakı, 2007
17. Cəlal Bəydili. Türk mifoloji sözlüyü. Bakı, 2003
18. Cəlal Bəydili (Məmmədov). Türk mifoloji obrazlar sistemi: struktur və funksiya. Bakı, 2007
19. Əhməd Yəsəvi. Divani-hikmət. Bakı, 2004
20. Əlişir Nəvai Azərbaycan ədəbiyyatşünaslığında. Bakı, 2009
21. Əlişir Nəvai. Yeddi səyyarə. Bakı, 1964
22. Əlişir Nəvai. Fərhad və Şirin. Bakı, 1968
23. Əlişir Nəvai. Şeirlər. Bakı, 1975
24. Əlişir Nəvai haqqında rəvayətlər. Bakı, 1994

25. Əlişir Nəvai. Mühakəmətül-lügəteyn. Bakı, 1999
26. Əmrəhoğlu A. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı, 2009
27. Göyüşov N. Təsvüf anamları və dərvişlik rəmzləri: yığcam ensiklopedik açıqlamalar, Bakı, «Tural-Ə» Nəşriyyat-Poliqrafik Mərkəzi, 2001
28. Göyüşov N. Quran və irfan işığında (Hikmət və düşüncə karvanı həqiqət soragında), «İqtisad Universiteti» nəşriyyatı, Bakı, 2003.
29. Füzuli Bayat. Xoca Əhməd Yəsəvi və xalq sufizminin bezi problemləri. Bakı, 1997
30. Hacıyeva M. Türk aşığı. Bakı 2004
31. Xəlil A. M. Kaşğarının «Türk dillərinin divanı kitabı»nda ədəbi mətnlər. Bakı, 2001
32. Xəlilov P. Türk xalqlarının və şərqi slavyanların ədəbiyyatı. Bakı, 1994
33. Xəlilov P. Əhməd Yəsəvi. Bakı, 1997
34. Xoca Əhməd Yəsəvi simpoziumu. Bakı, 2008
35. İki zirvə. Y. İmrə, Aşiq Veysel. Bakı, 1982
36. İbrahimov S. Klassik ədəbiyyatda vəhdəti-vücut. Bakı: «MBM» MMS, 2007
37. Kaşğari M. Divanı lüğət-it-türk. I-IV cildlər. Tərcümə edən və nəşrə hazırlayan Ramiz Əsgər. Bakı, Ozan, 2006
38. Kərimov Ə. Türk aşiq poeziyası yeni mərhələdə. Bakı, 1972
39. Qaracaoğlan. Aramızda qarlı dağlar dayanıb. Bakı, 1991
40. Quliyeva - Qafqazlı X. Qaracaoğlan. Bakı, 2004
41. Quliyev E. Türk xalqları ədəbiyyatı. Bakı, 2009
42. Məxdumqulu. Şeirələr. Bakı, 1960
43. Məxdumqulu Fəraqi. Qəm karvanı. Bakı, 1984
44. Min beş yüz ilin oğuz şairi antologiyası. İki kitabda (tərtibatçı Anar). Birinci kitab. Bakı, 1999; İkinci kitab. Bakı, 2000
45. Mirhəşimli R. Allah dostları. Bakı, 2005
46. Mehmet Rihum. Seyid Yəhya Bakıvi və xəlvtəlik. Bakı: Qismət, 2005

47. Mehdiqulu A. İbn Xəldun və onun fəlsəfəsi. Bakı: Nurlan, 2006
48. Mehdiqulu A. İbn Xəldun və başqaları. Bakı: Nurlan, 2007
49. Mövlana Cəlaləddin Rumi. «Məneviyyat məsnəviləri» (I kitab). Bakı, 2002
50. Mövlana Cəlaləddin Rumi. «Məsnevi»dən seçmələr. Bakı, 2007
51. Məmmədov Z. Bəhmenyarin fəlsəfəsi. Bakı: Elm, 1983
52. Məmmədov Z. Azərbaycanda XI-XIII əsrlərdə fəlsəfi fikir. Bakı: Elm, 1978
53. Məmmədov Z. Şihabəddin Sühərvərdi. Bakı: Elm, 1991
54. Rüstəmov Y. Türk fikir tarixi haqqında mülahizələr. Bakı: Çəşioğlu, 2005
55. Rüstəmov Y. Mövlana Cəlaləddin Ruminin sufilik fəlsəfəsi. Bakı: Nurlar, 2002
56. Seyfullayev Q. İslamda irfan və təsvüf. Bakı: Nurlan, 2006
57. Şaman əfsanələri və söyləmələri, Bakı, 1993
58. Türk xalq şeirindən seçmələr. Bakı, 1980
59. Uğurlu Fəxri. Mövlana Cəlaləddin Rumi və onun «Məsnevi»si. Bakı, 2007
60. Yunis İmrə. Güldəstə. Bakı, 1992
61. Yunis Əmrə. Əsərləri. Bakı, 2004

Türk dilində

62. Ateş S. İslam təsavvufu, İstanbul, 1992
63. Ayni M.A. Hacı Bayram Veli, İstanbul, 1924
64. Ayni M.A. Türk əhlakçıları, c.I, İstanbul, 1936
65. Ayni M.A. İslam təsavvuf tarixi, İstanbul, 1985
66. Gölpınarlı A. Melamilik və melamilər, İstanbul, 1931
67. Gölpınarlı A. Mevlanadan sonra mevlevilik, Ankara, 1953
68. Gölpınarlı A. Yunus Emrə və təsavvuf, İstanbul, 1961
69. Gölpınarlı A. 100 soruda təsavvuf, Ankara, 1965

70. Gölpınarlı A. Mevlana Celaleddin. İstanbul, 1985
71. Köprülü M.F. Türk edebiyatında ilk mütasavvıflar. Ankara, 1976
72. Kul Sadi. İrfan ve Yunus Emre. İstanbul, 1983

Rus dilində:

73. Бертельс Е.Э. Суфизм и суфийская литература, Москва, 1965
74. Березиков Е. Святые лики Туркистана. Ташкент, 1992
75. Вилкоккс Л. Суфизм и психология (перевод с англ.), Москва-Санкт Петербург, Изд.-во «Диля», 2005
76. Горбузова В.С. Поэты средневековой Турции. Ленинград, 1963
77. Горбузова В.С. Поэты Турции XIX века. Ленинград, 1970
78. Грюнебаум Г.Э. Классический ислам. Москва. 1988
79. Керимов Г.М. Аль-Газали и суфизм. Баку: ЭЛМ, 1969
80. Кулизаде З. Хурифизм и его представители в Азербайджане. Баку: ЭЛМ, 1970
81. Кули-заде З.А. Мироззрение Касими Анвара. Баку: ЭЛМ, 1976
82. Кули-заде З.А. Закономерность развития восточной философии XII-XVI вв. и проблема Запад-Восток. Баку: Азернешр, 1983
83. Кули-заде З.А. Из истории Азербайджанской философии (VII-XVI вв). Баку: Азернешр, 1992
84. Джалаладдин Руми. Поэма о скрытом смысле. Избранные притчи. Перевод Гребнева. Москва Наука 1986
85. Мир Валиддин. Коранический суфизм, Москва- Санкт Петербург, «Диля», 2004
86. Рустамов Ю. Некоторые проблемы социально-политической мысли Турции. Баку, 2005
87. Рзакулизаде С.Д. Мироззрение Баба Кухи Бакуви. Баку: ЭЛМ, 1978

88. Рзакулизаде С.Дж. Пантеизм в Азербайджане в X-XV вв. Баку: ЭЛМ, 1982
89. Тримингем Д.С. Суфийские ордена в Исламе, Москва, 1989
90. Фиш Р. Джалаледдин Руми. Москва, 1987.